

ԻՍԺԱՆՊՈՒ, ԱՊՐԵԼ 15 .

ᐱ ᑭ ᑦ ᐱ ᑲ ᐅ ᐺ

ԻԶՄԻՏ ՀԱՎԱՏԻՍԼԵՐԻ

Սայէլի ատաւելծվայէլի հաղբէթի
խիւսֆէթը ընհահիտէ, հէր սընքֆ թէ
պահանըն ըահաթ ու սէատէթի հալինէ
արգուքէշ վէ դայրէթէքէշ մէմուրինին
կիւնտէն կիւնի սահըւը արթորդընը,
վէ ասարը մէմուտհէլըրի հուսուլինի
կէօրտիւքէ, վէ խապէր ալորդգնա, տէ-
լիլ եալընը վաղիֆէլմիզ իղթիլասընա
պինտէ, իւլա քէմուլէ մէմուտհէթի
վէ մահզուլի իյնէթիմիլէ մէմուտհէ, նէշը
ու իյանընա միւսաթաթիթ իյէմէքտէլիզ

Մանգուսմսիդին 891 ինճի նեւուս-
սինտէ, Եարօվա գազաւնտա վազը
Լալէ-տէրէ նամ գարիյէտէն կէլմէ Է-
սէֆէկհիզ պիր մէքլոպուռ տւրճ իթմիշ
իտիք, իզմիտ միւթասարրըֆը Ասաֆ
բաշա հալլրէթլէրի, միզքիւր հալի ի-
շիթտիկինտէ, քւմաւի թէկսաւֆ իլէ
թահզըզընր միւրատ իթմիշ, վէ պու
կիւնէրտէ Ատաբազար ճիվարընտա պու-
լունան Չէրքէսլը թէֆթիշինտին օրա-
եա ալվտէթ իթմիշ օլուպ, վէ Շուրա-
քի-տէկէթ Էվրազ օտուտ խիւլաֆա-
յիւնտան օյան Մըլթար թէֆէտիյէ, թահ-
լըդ ու թէճէնսիւս նիյէթիլլէ մէզքիւր
գարիյէյէ կէժտէրմիշ տիր. ֆագաթ,
Եարօվա իլէ Գարամուսալ գազալարը
տալի հէր նէ գասար իզմիտ միւթա-
սարրըֆլըղընա իւլվէ քըլընմըշ իտէտէ,
հէնուզ վլրիլէրի Գուրսա հէքիւմէթի
թարաֆընտան թահսիլ իտիլմէքտէ իմիշ.
պու ճիւմիէ իլէ, Գուրսա վիլայէթի վա-
ւիսի հազըլէթլէրինին տալի մէզքիւր
հալի բիւր մէլալ մալիւմու ալիլէրի
օլտուգատ, Էլպէթլէրի սէրիան ֆուզա-
րանան բէնէյի ֆուզը ու ֆագաւտան լա-
յաւալարընտա պալ ու հիւմմէթ պուեուր-
մուշլար տրք :

Հաթիթ, իշխմանկեղծ Նեզարեն
ճանիպի Պապը-ալիտեն տախի, մեր-
գուման ֆուգարաւըն հալլերեն, սա-
հի՛ օլտուղու հալտե, նիշիթի խայրէա-
հանեյի հալլերիթի փատիշահի իփթիղա-
սընճա, լուծֆ ու ինայէթ պուլլուլմաաը
միւրատ վէ էմր պուլլուլմուլ տուր :

Ինչպա՛հա՛ն Պուրսատան օ՛ր պատե՛մ մե-
սերբեթպա՛հա՛ն պիբ մա՛լ իւճա՛թ ալբրբդ .
վե՛ շիժոխո՛ւն Սաճա՛ք բաշա՛ն հաղբեթլե՛րի
թարաֆքնո՛ւսն զու՛հուրա՛ կե՛լն տու՛յղու ,
մե՛րհամե՛լն , վե՛ դաշլեթ չաղզլնստա՛ն ,
մե՛րլե՛լն ու վա՛ղլնսն իսմինե՛ն իղհա՛րբ թե՛-
չե՛քիւր իտե՛րիզ :

Բաշպի միւշարիւյՆ հազդընտա,
Էազընտա միւլէթճէ պիւիւք պիւ թէ-
լէքքիւրէ տահա պօրճու օլաճաղըմիդ
միմուլի գալիտէն տիր. շէյլէքի գեր.
Նիկողոս սրբազան ճէնապլէրի, Լէֆ-
թէր վէ Վանուլ պէլալարընտան տօլա-
յը, մահպէտէ մէթրուք գալմըշ օլան,
վէ մուհաքէմէլըրինէ վազթիթլէ լանը-
գըմալ պազըրուստըղընտան, ճիւնհալ
օլմալարըշ շիւրհէլի պուլուհան պիր գալ-
նէֆէր չայ պիւարէկէնանըն տալիս սալ-

յի Ինայէթժալէյի հազրէթի Միլլետա-
րիտէ լեւաւարընը ընծա իլլէմէքտէօլ
տուղունտան, բայայի միւլաբիլէյի հազ-
րէթլէրի թարաֆընտան տախի օլ խու-
սուտառ լաղըմ կէլէն սոյ ու իլթիմասա
հիմմէթ պուրլուլտուղու թաղտիրտէ ,
հիւքիւմէթի սենիյլէ թարաֆընտան
լուծֆ ու մըրհամէթ պուրլուլաճաղը
պիղծէ շիւբհիսիյ տիր :

— Իբե՛հ Հայ վե պիբ Խայամ յօճուզարը
իզմիտ իսկէլէլըի առաքնտա պիբ ու-
ֆազ գաճեզ իշինտէ օխամազտա իբէն,
գաճեզը ալոր տէվ ըիվիշ, վե՛ Հայ յօճուզ-
արը զուր թուլաճուրիշըի իսէ տէ, դե-
վաււր Խայամ յօճուզու պօղորմուշ տուր:

— Միլիթրիսի քահանայի իւրիտի
մէջ թէպէտ զաւելոյ օլտուղու թագ
տիրութիւն, հէր ներէտէ օլուր իսկ օսուն,
մէջ թէպէտ զայլ թիւ չէք ներ հաղղնտա
մէտէ ու սէնա օղումանա պորճու օլ-
տուղումուզ կիպի, վէֆաթլարնումն
սանքա տալիս, էօյէ գաթլար հաղղն-
տա իգհարը թէէսաիֆ իլմէքէյէ պորճ-
լունուզ :

Չարամպատան թարաֆրմորդ պի-
տիբլիսիկինէ կէօրէ, Տէրութեան Լա-
րապետ էֆէնտընամ տէլիգանլը, էհ-
լիյէթ ու տիբայէթ վէ դայրէթի միլիյէ
վէ վաթանիյէ իլէ մէկուֆ օլուպ, վէ
եհիկըփի սէքիզ չաղարընտա օլուղու-
ջալտէ, պու տէֆա տէսլթի էճէլտէն
նամը ֆէնսեռլուշ իլէ, քեաֆֆէյէյի
քէնտույի թանընանլար, վէ պէլիսու-
սուս մէքթէպճէ դայրէթէրնի պիլնլէ-
րի կիրիֆթարը էլէմի աղիմ իյլմիլ տիր-

Խախտանալու ալի դաչ դազէթա վէ
պէշ օն վարդապետ էքիք օլմաորդըն-
սան, օն օնպէշ սէնտէն պիրու, էօ-
լիւպտէ կէօլըրնի դաբար քաբամազ,
միտհ ու սէնպէր դանատլարըլլա տող-
րուճա ճէննէթին օրթապընա կիթմէքտէ,
վէ մէգքիւր գանատլաք իշին իսէ բէք
չօգ դահմէթ վէ միւշքիլաթ իդլիդա իթ-
մէյիպ, անճագ պիր դաշ վէ եախօտ
պէշ օն լիրա քիֆայէթ իյլմէքտէ իսէ-
տէ, նիշէ շաղէթա միւշթէրիսի օլմա-
նան, վէ պիր քարողիշէ պիր դաշ
լիրա վիրէմէյն նիշէ սահիպ ֆալըրնէթ
գալթլար, խոտապիլէ թաշլարալ օլուր-
լար իսէ, մէգքիւր իգպալէ նայլը օլմա-
տողլարընտան, էհալիյէ նամալիւմ գալ-
մագտատրլար ։

Պաշտպանի և մանկավարժի մեծ քաղաքական գործունեությունը, Պաշտպանի նախընտրված եւ Գեղարքայի և Գեղարքայի մեծ քաղաքական գործունեությունը ։

ԼԸ Մօնտ անուէն Պապական Թերթին մէջ
կը կարդաւք :

« Եկեղեցեցին մաստիկ յարձակումներ կը-
կըրէ, եւ այսպէս խռովեալ (բաբէ) զէմբըշ-
չախական խլորտուք Վաթօլիք երկիրնեցու
մէջ երեւան ելած է: Կերեւի որ վրանա-
րողութեան ոգին իւր ծայրայիտ արդեանցն
հասած է, Սակայն այս յեղափոխութեան
նկատմանէն վրկպող կէտ մը կայ, եւ սա՛
հետաքրքրութեան արժան է որ Ս. փառա-
նայապետը հիմա Տաճկաստանէն չ'աւտ գոյ
է, Սուլթանը հռովմակաւորաց նկատմանը
հոգաւոր եւ արդար ցոյց, կուտայ զինքը,
եկեղեցեցին նորա պետութեան մէջ յերոպի-

ոյ կողմոր, եւ յաճախ առաւել եւս քա-
ղաքակրթութեան տիրացած ըլլալու պար-
ծանք ցոյց առեղջ երկիրներու մէջ, շատ
անգամ գտելի գտնուած առանձնահնորեւ-
թիւններ կը կայելէ հոն (Աւստր. Ա. Աթո-
ռոն եւ Կրան յարաբերութիւնները խիստ
բարեկամական կերպարանք մը կ'առնու-
ն, կրանն նաեւ որ Հռովմ դիւպան մ'առնենա-
լը Օպանիստն կայաքի չուսած մէկ բանը չէ,
եւ այն ատեն Պայան (ԼԵ ԲԻԲ) մը Պօլիս
նուիրակ մը նստեցընելով անոր միջոցաւ
ըզգակի կը բանակցի: Առաջը ջննեւու թէ
այս տարածայնութիւններն հիմնաւոր են,
դիւրելի է բոլորէն որ զեպսակալութեան
նախնի կարգադրութիւնն ա'լ ամենեւին նը-
շանակութիւն մը չունի: Վաղորդ կատա-
ղարութիւնը 89 ի սկզբանք հաւատարմ'ով
մնալու համար, հռովմակախութիւնը Սրե-
ւելթի մէջ պաշտօնական կերպիւ պաշտ-
պանելու զանց կրնէ, շատոնց ի վեր դեա-
պաներնախ Արեւելքի հռովմակախներուն
չահնքը միայն հարեւանցի ուշագորութիւն
մ'ըրած են: »

Լը Մեծը, որչափ կ'օճամուկ եւ անդրա-
բնանական թերթ մ'ըլլաւ շատոնց ի վեր-
քնի երգողաց ծանօթ է : Ուստի ինչ կրօն
արդեօք Մէծմուս այս ի կրթին բռնիէ պա-
պիւնէն գործածած բառին համար : Լը
Մեծը ալ իր այս բառովը հսկովմակաւորե-
թեան թընամանք մ'ըրած կըլլա՞յ արդեօք :
Կապանի, որ մեր վրայ յարձակող Մէծ-
մուսն ալ թերթին վրայ ալ յարձակի, եւ
Լը Մեծնոր հրամայէ ինչ որ մեզ կը հրամա-
նէ :

Բայց մեզի համար հիմալ սա օգուաբ ունինք ձեռքերնիս որ՝ Մէճմուաի նոյն յօդուածին առթիւը Բ. Կրան սոյազակաւն սենեակին մէջ ծագած տարածայնութիւնը հանդիսաբար հ. առ ուս թիժիւն « պապական դատը հռովմէականութեան դէմ հայոյոյնք է, (որպէս թէ Մէճմուա հռովմէականութեան ներկայացուցիչը եղած ըլլալը) ուստի այդ դատը գործածելիւիք քաղաքականութեան դէմ է ըստւած կէս պաշտօնական ազդարարութիւններուն դէմ (կիթէ ըլլալ) Լը Մօնտի 1869 մարտ 26 ի թիւթը կը ցուցնենք հ. կըսենք, « մեք քան զՄօնտ, պաշտօնականութիւնը յարգելու պարտաւոր ենք:» Նշականկութեան արժանի մէկ կէտն ալ սա է որ՝ Լը Մօնտ պապը (լը բար) ըսելով կանցնի առանց ամական մը տալու, իսկ մեք հայիբէնի մէջ միշտ Ս. Պապը, եւ սաճիբէնի մէջ Բաբա Ֆալէթէթէ կըսենք, Որով կապաւորցուի թէ՛ մեք քան զՄօնտ քաղաքավարութեամբ կամ յարգանք իրօսնիք եզեր:

Երբորդը կէտը սա է. « Սուլթանը հով-
մէպախանայ նկատմամբ հոգատար է արդար
դոյց կուտայ զինքը. Հոսիկը զեգապան մ'ու-
նենալով Օսմանեան կայսրը չուգած մէկը
նը չէ, եւ այն ատեն Պապն ալ Պոլիսը Եր-
ուսիրակ մը նստեցունելով ուղղակի զբ Բա-
նակցի: »

Ասոր դէմ Ռ. Դուռն առ մեր վեհ. կաթողիկոսն Զայալեան Սարգիս սրբազանի առթիւ գրած նամակը Լը Մօնտրի կը ներկայացնենք, նաեւ օգոստոսիառ կայսեր ամեն կրօնի անկախոր եւ հաստատ ճանչնող համար խօսածները եւ հրատարակածները կուզենք որ՝ անգամ մը իշէ Լը Մօնա. ինչ որ աննեբելի է Լուսաւորչականաց՝ աննեբելի է այն միւս կրօնքներուն ալ. եթէ օգոստ. Սուրբանը հոգատար եւ արդար է պապականութեան, հոգատար եւ արդար է Լուսաւորչականութեան. ահա Ռ. Դուռն խօսքերն որ կըսէ մեր վեհ. կաթողիկոսն ք Զեր սրբաշնութիւնը կրնայ վկայել այն կատարելալ ազատութեան զոր Բողոք կրօնքները կը վայելեն Տաճկաստանի մէջ, ինչպէս նաեւ. կայսրական կառավարութեան Լուսաւորչական շայ կրօնին նկատմամբ ու

հեղանգ հաստատող համակարգիչի մասին ու յարգանաց : Չգր սրբաշնորհիքը, կրթ, չի կրնա արարածն արժեքի միջոցով կարողորհիւ ակախան արթախն կողմանէ Պալոյ մէջ առաջիկայ գտնուիլը չի կրնար կրթք համաձայնիլ Պալոյ պարտարարն պաշտօնին հետ որ ուրիշ բան չէ բալց երէ թուրքիոյ Հայոց հոգիւ արդ շահերուն վրայ հանելի :

11. Ես խօսքերն մեր վեհ։ Ապօրդիկոսին
ուղղող Բ. Գուռը սարակոյս չի կայ որ՝ Հը-
սուրմայ 11. քահանայապետին ալ պիտի ուղ-
ղէ եթէ խնդիրը լրացրաց տահմանէն դուրս
էլնէ։

Չորրորդը ևւ էն նշանաւոր կէտք ուա է .
 « Գալղիոյ կառավարութիւնը 89 յ սեպտանց
 ճեպատարիմ Ճեպու խոտարի՝ հռովմէականութե-
 թեւաւ Որեւելեցի մէջ՝ պաշտօնատնայն կերտու-
 պաշտօնանկու զանց կրնէ՝ չարտնի ՚ի վեր
 թեպատնայնութեւ Որեւելեցի հռովմէականութե-
 թեւան չահուցը միշտն հարեանցի՝ ուշադ-
 րութիւն ո՛րբմէ ւնն . »

Այս տողերն հրազենք ո՞ր կրօնափոխութիւնէ քաղաքական պաշտպանութիւն յուսացողներն աւելի ուշադրութեամբ կարդան :

Գաղղիոյ կառավարութիւնն պրպակա՛նութեան պաշտօնական պաշտպանութիւն մը չընկել պապականիւնն են իրօսապահող հրապարակաւ , ալ ո՞ր կը մնայ քանի մը պապական վարդապետաց ջարդած մօծ մծ խօջարկն ո՞ր մեր գաւառացիները խաբելու համար կը հարկեն :

Իսկ հարեւանցի պաշտպանութիւնը կրէն եղեր. այս հարեւանցի բառին սահմանը մինչև ոմար կրնայ տարածիլ. մինչդեռ պաշտպանութեան ղեկը կը լինայ Ռայոն եւ այնպէս որչափ ալ կարճ լլայ այդ բառին սահմանը դարձեալ Գաղղիոյ կառավարութեան պատիւը մը չէ. որովհետեւ նա որչափ իրաւունք ունենայ հարեւանցի կերպով պաշտպանել Սիւեմետոն եկեղեցին, նոյնչափ իրաւունք կ'ստանայ, ի Ռուսիոյ տէրութիւնն ալ պաշտպանել Սիւեմետոն եկեղեցին, նոյնչափ նաեւ Սեղգիա Սիւրիկայ եւն, բոլորեական եկեղեցին, որոց հետեւաբար սուրիշքան չէ, ըսյց եկէջ Տաճկաստանի ներքին գործոյր անուշղապէս միջամատութիւն մը, որ թէպէտ զործնական արդիւնք մը չունենայ, Տաճկաստանի ժողովուրդը իրականակ տեղեւոյ կառավարութեան համակիր պահելու, օտարին համակիր կրնէ :

Ուստի ԼՂ Մօնտի արտոնքներն մասամբ
իւրեք թէպէտ այժմուս իրականութիւն մը
եղած ըլլան, մեր ապագային մէջ իրական-
ութեաննին ալ հարկաւ պիտի կորսնցնեն,
եւ. օտարները բոլորովին քաշելով ձեռքեր-
նին մեր ներքին գործոցը միջամտելէն, պի-
տի թողուն մնջ որ՝ մեք կառավարութիւն
եւ ժողովուրդք մեր ջանքերով յառաջանանք
ու կապգործնք եւ կարող ըլլանք ամենք-
նիս իրեն. ունկայի միանալով երկիրնիս օ-
տարներն ղէվ պաշտպանել եւ. օտար երաշ-
խաւ որոնք ենէ ապառիկ:

ᐃ ᑦ ᑕ ᑲ ᑦ ᐅ ᑭ ᑕ

ԵՒ ՄԱՔՐՈՒՀԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Եթէ մէկը որ եւ իյնէ բարեկաւ վիճակի մը կարօտի՝ պէտք է անոր նպաստող առարկաներ կամ միջոցառքներ խնդրէ , քանի որ ինքը կարող է անհաւոր նպաստել իւր շահուն , եւ նոյն միջոցող առարկային վըրայ պէտք է համարուին եւ վստահութիւն ունենայ , ինչպէս հիւանդը բժշկի կարօտ է , սակայն հիւանդը բժշկի վրայ վստահութիւն չունիայ , եւ անոր կանոնին համաձայն չվարուի՝ առողջանալու յոյսն ալ թերի է , եւ բժիշկը իւր կանոնին համաձայն վարուելոյն օրէնքն է , Մեր Ազգն ալ դասավորակութեան մասին իւր ներկայ չարման միակ առիթ գտած է լուսաւորելու Ազ-

գաջ օրինակը որուն կողմէ հետեւիլ, թեւ
պէտ յոյժ համարալայ եւ թերի կերպիւ, գի
իւր անպակաս խաղաղութիւնը չնկարգ
ղընթաց դիմելու:

Ասոր մէկ փորձը կը տեսնուի Պէշիկթե-
շի (կատարեալ ազատամիտ մասը ի բաց
առնելով) միջնադարի մասի Աղգայնոց վրայ,
որոնք գաղափարաց խառնուրդ մը կը ձեւա-
նան. ուր կը գտնուին արեւ չտեսնող կամ
ատող լուսաւորեալներ. դաստիարակութիւ-
նը հերքող կամ թերի կերպիւ յարգողներ
կրօնամոլներ, տղէտ իմաստուններ, իմաս-
տակ փրկիւմիներ, անձնասէր ճառասող-
ներ, բարձրագոյն թեան գերի եղած ազատա-
միտներ, եւ այլն: Որոշ ներհակ օղէ շարժ-
ուած ծովու նման միշտ իրարու ընթացք կար-
գիւնէ: Ուստի ասոնց դաստիարակութեան
դարմանը յոյժ քաջանալու բժշկի կարօտ
է. սակայն Պանդալէօն մը ալ սոյն կերպ
ախոր բժշկելու կարող չէ. վասն զի հա-
մատարած է. եւ երբեք բժշկի վրայ հա-
մարուած չունին, այլ գոնէ իրենց վաղե-
մի ծեր աստուածաբան բժիշկը եօթը գը-
լուս աւետարանով, եօթը կանոն սաղմո-
սով, եւ հարիւր մէկ գլուխ նարեկով սկուժ
մը ընէ՝ քիչ մը կարելի կըլլայ:

Ասոր լաւը յոռին որոշելու անկարող
ըլլալով միշտ փոփոխաւորութեան ենթակայ
են, միշտ հոգաբարձու առաջնորդ դաստի-
արակ կը փոխեն, ո՛չ չարը ըստ արժանւոյն
կատեն, եւ ո՛չ բարին ըստ արժանւոյն կը-
յարգեն, վարժարան ծաղկեցնել կուզեն, եւ
միշտ ածման չմոռցնող կը խնեն: Ոչխարին
բերանը խոտ դրած միջոցին քամակին իւ-
ղը ջուշակել կուզեն, իրենց նպատակը միջ-
նորդ կը խնդրեն այսօր երկնաշաղի յարգե-
լով, սակայն վաղը գետնաշաղի կատեն:
Իսկ խիստ հնասէրներ, նաեւ խիստ նորա-
սէրներ՝ որ բարի սկզբունքներ ալ իրենց
նորաստիւթեան կը զոհեն:

Ան ալս երկու հակառակ ծայրից դը-
ժնդակ բերմունքներուն կը զոհուի, կրնի-
ճի վարժարան մը, եւ ողորմելի մանկանց
բարոյական արեւը: Ձի ասոնք ջերմ ազգա-
սէր են, մէկ խօսքով Աղգ կը լուսաւորեն.
դաստիարակութեան պաշտպան, վարժա-
րանաց կարգադիր կը հանդիսանան. եւ զը-
րեթէ ի սէր Աղգին արեւն թափել պատ-
րաստ են: Սոյն տեսակ գաղափարներ իրա-
կանութենէ, կամ հաստատութենէ դուրս
սին ստուերի նման են, որոց հետեւողը կըր-
նայ բան մը ձեռնակալիլ եւ ոչ ինք:

Ուստի ասոր մէկ ապացոյցը հարկ կըլ-
լայ յիշեալ տարի մը յառաջ Մաքրուհեան
վարժարանը կարգադրելու խրատուող Աղ-
գասէրին մէկը իր նոր տաղուկ եռանդէն
շարժուած ելաւ պօռաց կանչեց, ասդին
անդին քառակուսիով խառնուրդներ հրատա-
րակեց, գործակալները հրապարակաւ նա-
խատեց, ասոր արմատախիլ ընկու ջանաց՝
բոլորէն զի հինէն որո՞մ չգտնուի եւ նոր ար-
դիւնքները չխանգարէ. քիչ մնաց որ վար-
ժարանին ներթափանչ չենք ալ աւերէ, զի
երկինք նոր եւ երկիր նոր ընէ: Ինչ ըրաւ
թաղեցողն եռանդը շարժեց եւ իւր խոր
հուրը հաստատուեցաւ: Այս անձը ըստ ու-
րում զգոնութիւն կը յարգէր, մինք ալ իր-
մէ զգոնութիւն կապաւինէր. սակայն ըզ-
րօնութեան գործ չէր առնաց քննելու եւ
դատելու վճիռ տալ, եւ ասանց հիմնական
պատճառները գիտնալու անխտիր պարտա-
ւել նոյն անձինքը՝ որոնք Աղգասիրական
ողով ծառայեցին, ո՛չ թէ չհաստատուան
իսկ եթէ գրած բառին նշանակութիւնը չէր
գիտէր՝ կը ցախեց զինքը քան թէ կը մե-
ղադրենք: Ձի մէկու մը իմաստակ չըսելի
ասանց իմաստակութեանը ապացոյց տալու:
Զգոնութիւնը չէր ներքէր եօթնամեակի չափ
աշակերտաց լողկացեալ վարժարան մը մի-
ակ անձի մը վարժութեան յանձնել, եւ մէկ
տարիէն փրկիւմիներ պահանջել, զգոնու-
թիւն չէր նոյն դպրոցի յետին խանդարեալ
նախնի վիճակը նոյն ներկային հետ չբազ-
դառնելով ուսման եւ բարոյականութեան
սկզբունքները չնշմարել, եւ բարին ընդ
չար դատել, Նաեւ զգոնութեան խիստ դէմ
էր եւն:

Ուստի փառք այն Աղգասիրին, արժա-
նացանք խնդրած զգոնները նոյն վարժա-
րանին մէջ տեսնելու. տեսանք հիւրասէր
կամ մարդասէրներ, թիւեւալարութիւն
ւամբներ, Եւստուած անդամ 'ի սրտի
իւրում' Սաղմոս կարգացող ուսումնական-
ներ, երկուց երկուց ալ չորրորդ գիտցող թը-
ւաբաններ, ինչու՞նք ծնած թուրք թուրք ծն-
խարաններ, ալ աւելի յայտն ունինք վայե-
լել բայց. . . . Այժմ Աղգասէր բարեկամ
վարձը կատար, ալ իրմէ բան մը չնեց ըս-
պասէր. զգոնութեան արդիւնքը վայելե-

ցինք. դիւցազնութեան յիշատակը կանգ-
նեց. ահա հոյակապ փակեալ վարժարան մը
հոյակ կուտայ իւր եւ իրեն գաղափարա-
կիցներուն անուան. ինքը մէկ տարուց մի-
ջոցաւ մանկանց թանկագին ժամերը ողբաց
փոխարէն մենք եւ շատերն ալ տարի մը է
իւր զգոն մտքին բերմունքներուն վրայ կը
խնդանք:

Ուստի միւս հետախնդաց մասին ըսելիք
չկայ, որոնք արդէն լուսաւորեալ փառա-
ւորեալ՝ նոր լուսաւորութիւնը կատեն. շո-
շակելի խաւարի մէջ գիրենք յոյժ կը կար-
ծեն. միշտ նոր սկզբունքներու կը հակա
ռակին՝ իբր թէ կրօնքի կը մնան: Ինչ
սրտաւորութեամբ կը մորմոքին ըսելով զըզ-
րոցներուն եկեղեցիներուն չենք չնորձը
վերցաւ, դարձողի մէջ ուրիշ լեզու կարգա-
ցնելը հաւաքել թիւթեութիւն է. Սաղմոս
Գործոց սուրբ գիրքերը վերցաւ, այլ ան-
աստուածներու, եւ նորեւից գիրքեր կը
կարդացնեն, այս նորեւիցները ամեն շնորձ
վերցողին. Գարոդի մէջ համ հոտ չիկայ,
ո՛չ չարանց վարձի առակներ, եւ ո՛չ ալ
չատ սաղմոսի վկայութիւններ կան:

Այլ կոտորուի ձեւերով թափոնի բե-
րաններ, ո՛րք են մաղբնին մորոքներն ալ,
տի մէջ ապաշխարող մաղբնին հագնող քա-
րոզիները, բայց հիմա. . . .

Ան ալսպէս բարոյական անտեղծ զանգ-
ուած մը՝ որոց ապաքինութիւնը բժշկական
կանոններէ կը շնդի:

Թեպէտ նմարդէտ բժշկի գործ է կերպ
կերպ փորձել ընել տկարին, որոնք եր-
բեմն անտեղ զայրացման առիթ կուտան,
սակայն բժիշկն անդամաւարտ է, զի իւր
կանոնը ըստ օրինի գործադրած է, այլ ան-
տին բերմունքն է այն: Սակայն նորագի-
տութիւններ կան, որ կարծեմ բժշկական
կանոնէն կը դարձուի, այսինքն Եւրոպի
արեւմտի, եւ նարեկն չեւալթիով ծնունդ
հիւանդին չազդէր զովացուցիչ օշարակ
նաեւ. կոտորեալ երկիրը մարդարտափոխ
գործիկ ծաղկանց հոնտեր չընդունիր: Ո՛վ
չգիտէր որ ստիակին ծայրը անորոշելի մի-
այն է զգայուն սրտից:

Արդարեւ թատերգութիւնը ամեն բարո-
յականութեան գործական քարոզ է ազա-
տամիտ մողովութեան, այլ կանակածու եւ ան-
վարժ ժողովուրդի գայթակղութեան առիթ,
զի անոր ողին չգգար եւ գաղափար չունի
երբեք այն մասին: Այլ կը խօշ թատեր բա-
րոյից աղարտիչ պատճառ, անպարկեշտ ըզ-
բասարան, օրորագաց տիկնայն երիտասարդ-
ներու հետ յարաբերութեան տեղի: Ահա-
սակի աւաղելի տկարամտութիւն, որ իւր
լառաջադրմանութեան նպատակով ամեն առիթ
նիւրը կատէ, կը մերժէ:

Ուրեմն հարկ կընամարինք ազգասիրութեան
ընդ նոյն յարգի ժողովութեան, կիթ բոլոր
դաստիարակութեան միջոցները կատեն, լու-
սաւորութեան պատուահաններ կը գոցեն,
ինչու՞ իրենց առաջնորդ եւ միջնորդ կը-
նդներն, քանի որ անոր հետեւելու կար-
ծիքը կատեն, եւ միշտ իրենց սկզբունքը
կը յարգեն, թող գտնուի իրենց. . . . զի
ոս քարոզիչ մը, եւ. . . . պետ իշխան մը
որք գիրենք լաւ կատարեն: Եւ որոց ա-
մենայն հիւսթեամբ հնազանդին: Ապա թէ
ոչ՝ Արիստոտելներ, Պլատոններ, Սոկրատե-
սեր կարող չեն գիրենք դաստիարակել, եթէ
կուզեն իրենց որդեաց դաստիարակութիւն
տալ եւ վարժարանը բարեկարգել, պէտք
է նախ դաստիարակել իրենց, կարգադրեն,
եւ ապա վարժարաններ. որպէս զի անխոր-
հուրդ մտքէ ապաշաւ, պղծում, նախապնդ
չծնանի: Եւ վարժարանը իրենց խնդրին խա-
ղալիք չըլլայ:

1869 ապրիլ 8

ՃԵՄԵՐԵՐԵՐ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՆԵՐ

Մեծապատիւ Աղգասէր տէր
Յառաջունեան գրած գրեթէ 250 ան-
գլիստ համեմուն անտարակոյս եմ, ու
րոնց հետ էր տեսութիւն Մշտ աշխարհ
հի գրուածք մը. Յոհաննու փանից կո-
րուպուտած ապրանքներէն մինչեւ ցարդ
երեւան ելլալն որոնք գրած եմք, բայց
այս օրերս Հիլան գրուած Քայլք գիւղ
ինտիլի երեւելի չէլի մը տունէն 90 կը-
տոր խաչ, արծաթեայ կանթեղ եւ ալ
մասունք ելած է, որոց կշիռն է քան հօ-
խայ, եւ աւ այս հեռագիրը դարձուե-
ցաւ պատրիարքարան:

Քաղաքի ընդհանուր կուսակալ վե-
սեմ իսմայիլ բաշան պատեղ եկած օրէն
մինչեւ ցարդ հոգ ունեցաւ գուառնե-
րու մէջ պատահած հարստահարու-

թիւներն վերցունելու, մանուակ Ս.
Յոհաննու փանից կորուստած գոյքերն
գտնալու, որ նորին վանութեան նոր
հիւ այս ամէնը իրոյս երան, եւ բոլորն
ալ կգտնուին ասոնց հետ Մշտ եօթը ե-
կեղեցեաց ապրանքն ալ, արդարեւ մե-
ծամեծ գովութեան օրժանւորէ մեր
այս վեմէ կուսակալին որ իր արդարա-
սէր բնուողութեամբն հասարակաց ան-
գորութեան հոգ եւ խնամք ունենա-
լով՝ առ հասարակ ամենուն սիրելի է.
Մշտ երկրին ալ հարստահարութիւնը
բաւնալու, զրկանքներն շնչելու խոս-
տումներ կրնէ, ահա գարունը եկաւ կը
պատրաստուի Մշտ գետ ու եւ ամէն
րոն բարեկարգելու. վեմէ կուսակալին
գովութեան արժանաւոր գործերն ի վե-
րայ տանեաց քարոզելու կը պատրաս-
տիմք ինչ ինչ գոհութեամբ պիտի:

Հիլան նահանգի մէջ գտնուած գո-
քերն Մշտ մէջ յոռաջայն կազմուած
յանձնաժողովին ղեկավարութեամբն էր.
չնորհալարութիւնը կը մտաւցանեմ բո-
լոր անդամներուն մոտեւ անդ կարնեցի
Յովսէփեան մեծ. Յովսէփ աղային՝ որ
նոյն ժողովին անդամ է. Յովսէփ ա-
ղան ուսումնական եւ ազգասէր երիտա-
սարդ մընէ որ շատ անգամ ազգիս օգ-
տուոր դործերու անձնաւոր կարար աշ-
խատած է, եւ հիմայ ալ Մշտ մէջ իր
անձնական դործոցն օգուտներն մոտե-
լով թէ բարեկամութեամբն էր եւ թէ
ազգիս օգուտներու հաշիւատի եւայն.
այս ազգասէր անձը արժանաւոր է գո-
վութեան. հիմայ դարձեալ Օսման պէ-
մի եւ Դանիէլ Էփենտիի հետ ի միասին
կաշխատին ի վառ Օսմանեան հօգ կայ-
սերութեան եւ յօդու Աղայն:

Ամերիկայի միսիոնարներն շատեցուը-
նէ այս քաղաքի մէջ իրենց ընտելութիւ-
նը հաստատած են, եւ մինչեւ ցարդ չը
կարողացան իրենց ուղածին պէս նպա-
տակին առաջ տանիլ. երբեմն գողտիկ
խոսքով թիւն յարուցին ազգին մէջ իր նոյ
համարն ազգայնոց ձեռամբ ազգը եր-
կուց բաժնելով որ որոնք ունենան, այս
սկզբունքով (բաժանեալ զի տիրեցես)
եւն, շատ ճիշդութեամբ հնաբերք, ա-
սով չը կարացին բան մը ընել. միջոց մը
ի վեր սկսել են հրապարակաւ Քրիստո-
ստեան կրօնքին թշնամանել եւ նախա-
տել. քաղաքիս զի դերն որ բնու քոյու-
քական չ'իլայ, շարունակել են երթալ
թէ եւ լսող չեն կրնար գտնալ. ճարա-
հատեալ գաղտնի գրքեր կը ձգեն, զը-
քեր որ Քրիստոսի եկեղեցեւոյն եւ Աւե-
տարանի ողջամիտ վարդապետութեանը
հակառակ գրուած են. հապա կրօնից
թշնամանք տան որպէս մեծ է, հիմայ
ալ իրենց լուսած գրութիւնը շուկանե-
րու մէջ, հրապարակներու մէջ յայտնի
Քրիստոսի եկեղեցին հայհոյել Ս. կրօնք
նիւ նախատել թշնամանել լսողներով ա-
սոնց այս թշնամութեան երեւել լուս-
վութիւններ յառաջ կուգան թէ եւ ի-
րենց ուղածն է, բայց հայերը կը համ
բերին սորված ըլլալով Աւետարանին ակի
կայ հակառակ չալին ու ինչպէս ասոնց
կրօնից հայհոյանքներն օրերս տեղ ու-
նեցաւ շիւթութիւնը մը քաղաքիս մէջ
զը քոնի մը ազատ մարդիկներ հայհո-
յել են հայոց Ս. կրօնքը: Մեր բարե-
կամ Օրոտտոպիտա կայսրը ամէն կրօնից
աղատութիւն շնորհած է՝ որ ամէն ազգ
կը վայելեն, ազատ պաշտեն իրենց կրօն-
քը, իբրեւեք չէ առած մէկը միւսին
կրօնքը թշնամանելու եւ սուտ է ըսելու.
բայց աւ պարտնեքը բնու չեն յիշե-
րուութեան կանոններն, եւ պարծեա-
լով կրնեն հրապարակաւ ազգաբնակիչներն
խարելով թէ՛ մենք առանձին արեւմու-
թիւն ունեմք պաշտեն ընելու, որ անկա-
րելի բան է. վասն զի անոր ողորմած կայ-
սեր օրէնքներն մի եւ նոյն են բոլոր հը-
պատակ ազգաց, մէկը մէկին մաղ մը ա-
ւելի արեւմութիւն չ'կրնար ունենալ,
վասն զի բոլորս ալ մէկ կայսրի հպատակ
եմք, ընդ հակառակն ըսեմք թէ որ բոլոր
քաղաքներն արեւմութիւն ունեն ու-
րելի մը կրօնք սուտ ըսել, եւ անար-
գանք թշնամանել, որ կարող առհմա-
նին մէջ հոգեւ հազ յիստուն նուիրու-

են, մենք հայերս եւս տեղի իրաւունք
կունենամք որ հապաւոր եմք. մենք այգ-
պիսի փառքութեամբն որոյ պիտի վատ
միջոցներու չեմք դիմել. մենք գիտենք
որ մեր լարեկնամ Տէրութիւնը կրօնից
աղատութիւն տուած է որ ամէն ազգ
եւ ամէն մարդ իր կրօնքը ազատ պաշ-
տէ. առանց մէկը մէկու կրօնքը սուտ է
ըսելու եւ թշնամանելու եւ կրօնից ուս-
մանքը եւ քարոզութիւնը եկեղեցեաց
մէջ ընելու, մենք հարկաւոր տարի-
նեալ Օսմանեան հօգ Տէրութեան հա-
ւատարմ հպատակ ըլլալով մեր կրօնից
պաշտպան մեր կայսրը կը ծանշանալ եւ
կրօնքներու թշնամանութեան վրեժ
խնդիր:

Մնամ

1869 ապրիլ 3. Ի հարկն

— . . . Միւս Լիթթ.

Մասիս դազլութայի միւսթպերիսին
1869 մարտ 15 թարիխի վէ 190 նիւ-
մբոյու նիւսիսին օգուտն ալիւ թի-
թիւրա պիտիմէ ճէվապէն, շու աթի-
տէքի պահարմըրը Մանգուլէի Էֆենար
դազլութայի միւսթպերիսիլ տերճէ հիւ-
մէթիսիլի բեմա իտերիմ:

Մասիս վէ թէվապիսի առաջնորդ-
լուղունա կէօնտերիսիլ օլան Էֆենար
Յովհաննէս Եպիսկոպոս, Մերզուֆուն
Էհալիսինտէ Տիւրքիսիս Էֆենար
նեւ վարդապետ իւն միւսթպերիսին
պիլմէ՝ նէ զամանեան պերու պիւր միւ-
նաղաւալը վար իմիւ. հէր նապը իսէ,
պուտան չէնու մահ մուգատտէմ Ս.
Ծնունդ խթուում կիւնել չէվթանըն
չարըրը բարաւալըր, երես ատէթի գա-
տիմէլիլի իւլըր, սեօլըրի գարըրըր-
մըր օլաւուղու հալտէ, միւսթպիլէյ Տիւ-
րիսիսինտէ խթալ իսիւ, Էսէն եա-
լանը վարդապետսին, պէն սէնի թա-
նումմ. տէյիւ, վէ Մերզուֆուն գա-
լիմաղամըրըրըր ատէր պիւր թապիւր եա-
ղարալ, իդամ իյլէտիլի վանք-
տան գալթիլ, մարիթիլիլ գալըրըրը
սըֆաթ վէ կպիսիլի բուհանիլիս իւն
ուղըրու մահպէս իլգա իթիւրիլ, վէ
եէլի Ծնունդ սապահըրըր քիսիսի
տալիսի պատարալ իտեր. Եպիսկոպոս
պուտունա տալի միւսթպիսի օլմա-
երը, Ս. Ծնունդ կիւնել Մասիս միւ-
թասարըրըրըրըրըրըր ժաւեթ պիւր
թապիւր եաղար, եանի գալթիլիլ ի-
լէ պիւրալիլ թարաֆըրըրըր կէօնտերի-
լէն Տիւրք օղու Յովհաննէս, եալան-
ըրըրըր քիսիսիլի բուհանիլիս թարի-
ղալթիւտան կիւսթիլիլիլ տայիլ
Գուտու-չիլիլիլիլ մէթիւպար ալ-
տըմ. իդթիլա իթիլիլիլ, պու ա-
տամըր քիսիլ թօրըրըրըրըր չըգարու-
սըն վէ պիւր սապթ ուր գոյմեանըր.
պու հալտէ, միւսթպիլէյ Տիւրքիլիլիլ
վարդապետ Մասիսա կէլթիլիլիլ,
Էրմէն վէ Բում զիվթըր միւսթպիլիլ
գանըրըրըր պաղըրըրըր, Մասիս միւ-
թասարըրըրըրըր միւրաճապթ իլէ,
իլթիմա իտերըր պըրըրըրըրըր, ա-
ճիլըրի քիսիլ խանիլիլ միւսթպիլիլ
իլթիլիլ, Մերզուֆուն միւսթպիլիլիլ
տան պիւր գալ զէվթա տալի պուտուն-
տուղու հալտէ, միւսթպիլէյ Տիւրքիլիլիլ
լիլիլիլիլ առաջնորդըր Չաքարիս ե-
պիսկոպոսն վկայութիւն տուրթիլ
լիլիլիլ թարաֆըրըրըր կէօնտերիլիլ
տիւր. Պու հալտէ միլթիլիլիլ մէթիւ-
րիլիլիլ թարաֆըրըրըր առաջնորդ Է-
րեւան Յովհաննէս Եպիսկոպոս Տիւ-
րիլիլիլիլիլ Էֆէր պիւր գուտուղու տալի
վար իսէ, աթիլ պուտուրըր տէյիլ պիւր
իլթիմաճապթ եալըրըր. միւսթպիլէյ
Էրեւան միւսթպիլիլիլ իլթիլիլիլ
տէմթիլիլիլիլ իլթիլիլիլիլ, զանը

լար սկզբակինն սերկերտեսի իմիջ :

